

วันสำคัญ

ป. อังศุมาลิน

เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำของเดือน ๓ ทุกๆ ปี ชาวพุทธทุกท่านคงทราบได้คิดว่า วันนี้เป็นวันมาฆบูชา แต่วันสำคัญนี้ บางปีเลื่อนไปทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เมื่อเป็นเช่นนั้น ทำอย่างไร ชาวพุทธจึงจะทราบว่า ปีไหนต้องเลื่อนไปทำในเดือน ๔ ปีไหนไม่ต้องเลื่อน มีเหตุผลอย่างไร ที่ต้องเลื่อนไปทำในเดือน ๔ อันนี้เกิดปัญหาขึ้น ขอนำเรามาศึกษาการนับวันเดือนปีของไทยนั้น มออยู่ ๒ แบบ คือ

๑. นับวัน เดือน ปี โดยถือเอาโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ นับเป็นเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ จนถึงเดือนธันวาคม รวมเป็น ๓๖๕ ๑/๔ วัน ๑/๔ วันนี้มีเวลาเท่ากับ ๖ ชั่วโมง เมื่อครบ ๔ ปี เศษนี้จึงเป็น ๑ วัน เรานำ ๑ วันนั้นไปเพิ่มเข้าไปในเดือนกุมภาพันธ์ ในปีนั้นเดือนกุมภาพันธ์ จึงมี ๒๙ วัน วันที่เพิ่มเข้าไปในเดือนกุมภาพันธ์นี้เรียกว่า อธิกสุรทิน มักพบในปฏิทินเสมอๆ มีคำว่า ปีปรกติสุรทิน บ้าง ปีอธิกสุรทิน บ้าง ปรกติสุรทินคือปีนั้นเดือนกุมภาพันธ์ มี ๒๘ วันตามปรกติ อธิกสุรทินคือปีนั้นเดือนกุมภาพันธ์ มี ๒๙ วัน การที่เราจะทราบว่าปีไหน เดือนกุมภาพันธ์ มี ๒๘ วัน ปีไหนเดือนกุมภาพันธ์ มี ๒๙ วันนั้น ให้เอา ค.ศ. ในปีนั้นตั้ง แล้วเอา ๔ หาร ถ้าลงตัว ในปีนั้นเดือนกุมภาพันธ์ มี ๒๘ วัน ถ้าเหลือเศษมี ๒๘ วัน หรือให้เอา พ.ศ. ในปีนั้นตั้ง แล้วเอา ๔ หาร ถ้าเหลือเศษ ๓ ในปีนั้นเดือนกุมภาพันธ์ มี ๒๘ วัน ถ้าเหลือเศษอย่างอื่นหรือลงตัวก็มีเพียง ๒๘ วัน การนับวันเดือนปีแบบนี้ เรียกว่า นับทางสุริยคติ

๒. นับวัน เดือน ปี โดยถือเอาดวงจันทร์โคจรรอบโลก ตามแบบเรียนวิทยาศาสตร์ทั่วไป มศ. ปลายว่า ดวงจันทร์หมุนรอบโลกกินเวลา ๒๙ วัน ๑๒ ชั่วโมง ๔๔ นาที ๒.๘ วินาที นับโดยถืออย่างเคร่งครัดว่า ๒๙ วันกับครึ่ง เรียกชื่อเดือนว่า เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม จนถึงเดือน ๑๒ เดือนที่เป็นเลขคู่มี ๓๐ วัน เดือนที่เป็นเลขคี่มี ๒๙ วัน รวมวันของเดือนทุกเดือนในหนึ่งปีเป็น ๓๕๔ วัน แต่เศษของวันคือ ๔๔ นาที ๒.๘ วินาทีใน ๑ ปี คิดเป็นชั่วโมงได้ ๘ ชั่วโมง ๔๘ นาที ๓๓.๖ วินาที เมื่อครบ ๓ ปี เป็นเวลาคิดได้ ๑ วัน ๒ ชั่วโมง ๒๕ นาที ๔๐.๘ วินาที ดังนั้น วันทาง

สุริยคติมากกว่าวันทางจันทรคติ ในหนึ่งปี ๓๑ วันกว่า ด้วยเหตุนี้ เมื่อครบ ๓ ปีจึงเพิ่มเดือนทางจันทรคติเข้าหนึ่งเดือนคือเดือนแปด ที่เรียกว่า แปดสองหน และเดือนที่เพิ่มนั้นเป็นเดือนเลขคู่ จึงมี ๓๐ วัน เดือนที่เพิ่มเข้านี้เรียกว่า อธิกมาส แล้วยังมีเวลาเหลืออยู่อีก ๑ วัน ก็เพิ่มเข้าในเดือนเจ็ด ซึ่งเป็นเลขคี่มี ๒๙ วัน เมื่อเพิ่มเข้าไป ๑ วัน ก็เป็นเดือนเจ็ดมี ๓๐ วัน วันที่เพิ่มเข้าในเดือนเจ็ดนี้เรียกว่า อธิกวาร (ตามที่กล่าวนี้ ยังไม่ละเอียด ต้องถามนักดาราศาสตร์ แต่ที่พูดในที่นี้ต้องการให้เข้าใจว่า ทำไมจึงเลื่อนวันสำคัญไปทำในเดือน ๔ เท่านั้น) ทั้งนี้เพื่อให้ฤกษ์กาลทางจันทรคติกับทางสุริยคติไม่คลาดเคลื่อนกันมากนัก การนับวัน เดือน ปี โดยถือเอาดวงจันทร์โคจรรอบโลกนี้เรียกว่า **นับทางจันทรคติ**

ได้นำผู้อ่านไปดูการนับวัน เดือน ปี ของไทยทั้ง ๒ แบบแล้ว พอจะทราบได้ว่า ทำไมบางปีจึงเลื่อนวันสำคัญคือวันมาฆบูชาไปทำในเดือน ๔ ดังนั้น พอจะจับหลักได้ว่า ปีใดเป็นปีอธิกมาส ปีนั้นวันมาฆบูชาจึงเลื่อนไปทำในเดือน ๔ การนับวัน เดือน ปี ที่กล่าวมานี้ไม่เป็นสาระสำคัญที่จะกล่าวถึงในที่นี้ สาระสำคัญที่จะกล่าวถึงนั้น คือ วันมาฆบูชาสำคัญอย่างไรเท่านั้น แต่ก็ได้วกเข้าไปหาการนับวัน เดือน ปี ก็เพื่อให้ทราบเหตุที่ต้องเลื่อนไปทำในเดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เท่านั้นเอง

วันมาฆบูชาจะสำคัญหรือไม่ ขึ้นอยู่กับทัศนะของผู้ผู้มอง สำหรับทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าสำคัญ เพราะเป็นวันคล้ายกับวันที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักหรือหัวใจของพระพุทธศาสนา เป็นการทบทวนซักซ้อมความเข้าใจแก่บรรดาพระภิกษุอรหันตชีณาสจำนวน ๑๒๕๐ รูป ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ มคธรัฐ ถึงกับเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า **วันจาตุรงคสันนิบาต** ซึ่งหมายความว่า วันประชุมพร้อมด้วยองค์ ๔ ประการ คือ

๑ เป็นวันบุรณเมตตเพ็ญแห่งเดือนมาฆมาส พระจันทร์โคจรผ่านกลุ่มดาวมาฆฤกษ์ อันเป็นทิวานแห่งดอกโกมุท พราหมณาจารย์ก็ทำพิธีศิวาราตรี

๒ พระภิกษุที่อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา กล่าวคือพระภิกษุที่พระพุทธองค์ทรงบวชให้

มีจำนวน ๑๒๕๐ รูป ได้มาประชุมพร้อมกันที่ เวฬุวนาราม โดยมีได้นัดหมายกัน

๓ พระภิกษุเหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ขัณหาสพ มีจตุปฏิสัมภิทาญาณ ๔ ประการ คือ

- ๓.๑ ธรรมปฏิสัมภิทา คือมีความแตกฉานในเหตุ พบเห็นเหตุอย่างไร รู้ว่าผลของเหตุชนิดนั้นจะเป็นอย่างไรในอนาคตกาล
- ๓.๒ อรรถปฏิสัมภิทา ได้แก่แตกฉานในผล กล่าวคือพบเห็นผลประการใด สามารถจะทราบได้ว่า ผลอย่างนั้นมาจากเหตุอันนั้นในอดีตกาล
- ๓.๓ ปฏิภาณปฏิสัมภิทา คือแตกฉานในการใช้ไหวพริบ สามารถที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้ทันทั่วทั้ง มีพิกต้องไปค้นคว้าวิจัยอีก
- ๓.๔ นิรุกติปฏิสัมภิทา ได้แก่แตกฉานในภาษา กล่าวคือได้ฟังเสียงต่างๆ แม้กระทั่งเสียงสัตว์ร้อง ก็ทราบได้ว่า หมายถึงอะไร เสรีใต้อะไรดีใจ ดีใจ ต้องการอะไรก็ทราบได้

๔ วันนั้นเป็นวันที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่พระภิกษุเหล่านั้น เป็นการทบทวนชักชวนความเข้าใจในหลักของพระพุทธศาสนา อันเป็นที่รวมคำสอนทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ลงในโอวาทปาติโมกข์นี้ จึงจัดเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา

ชาวพุทธถือเอาเหตุทั้ง ๔ ประการนี้ในวันนั้น มาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และถือปฏิบัติกันมา โดยการไปวัดบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทานมัย ศีลมัย และ ภาวนามัย ด้วยการแสดงออกทางกายสมังคี โดยการเดินทำปทักษิณาวฏ เวียนรอบพระปฏิมาหรือพระเจดีย์สามรอบ และฟังพระธรรมเทศนา ตามประเพณีที่ชาวพุทธได้ถือปฏิบัติกันมา

ในวันมาฆบูชานี้ ต่างจังหวัดไม่ค่อยจะเคร่งครัดเท่าไรนัก พอฟังพระแสดงพระธรรมเทศนาจบกันก็เที่ยวพักผ่อนกลับบ้าน แต่ในพระนครหลวงธนบุรี อุบาสกอุบาสิกาบางวัดฟังพระธรรมเทศนาตลอดคืน มิฉะนั้นก็นั่งทำกรรมฐานจนสว่าง เป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา เป็นการขี้เกลือกเลสให้เบาบางด้วย นี่เป็นพิธีการที่ชาวพุทธกระทำกันในวันมาฆบูชา ส่วนแก่นแท้และที่สำคัญที่สุดคือโอวาทปาติโมกข์ ที่ชาวพุทธถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา มีเป็นฉันทภาษาบาลี ๓ คาถาครึ่ง ซึ่งพอจะถอดเป็นพากย์ไทยได้ ดังนี้

ความอดทน คือความอดกลั้นเป็นดั่งอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวพระนิพพานว่าเป็นยอดผู้แสวงหาอันเบียดเบียนสัตว์อื่นไม่เป็นบรรพชิตสมณะเลย

การไม่ทำความชั่วทุกอย่าง การทำความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตใจของตนให้ผ่องใส
อย่างนี้ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

การไม่กล่าวร้าย การไม่ล้างผลาญ การสำรวมในพระปาติโมกข์ รู้จักประมาณในการบริโภค
อาหาร ที่นอนที่นั่งสงัด ทำความเพียรในการฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดสมาธิ ทกอย่างนี้เป็น
คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

อธิบายว่า ความอดทนเป็นตบะคือความเพียรบนเครื่องเผาผลาญกิเลส อันเป็นยอดของตบะ
อื่นๆ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย หมายถึงพระพุทธเจ้าในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตทุกพระองค์
ย่อมทรงยกย่องสรรเสริญพระนิพพานคือความดับกิเลสได้เห็นว่า เป็นยอดของธรรมทั้งปวง
ผู้ที่ยังมาสัตว์อนเบียดเบียนสัตว์อื่น ยังไม่จัดเป็นบรรพชิต (ผู้เว้นชู้) และสมณะ (ผู้สงบ
จากการทำชั่ว) เลย หัวใจสำคัญของโอวาทปาติโมกข์ ก็คือ

- ๑ ไม่ทำความชั่วทุกอย่าง
- ๒ ทำแต่ความดี
- ๓ ชำระจิตใจของตนให้ผ่องใส

ส่วนการไม่กล่าวร้าย การไม่ล้างผลาญ การสำรวมในพระปาติโมกข์ รู้จักประมาณในการบริโภค
อาหาร ที่นอนที่นั่งสงัด และทำความเพียรฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดสมาธิ เหล่านี้ล้วนแยกจาก ๓
ข้อนี้เอง รวมความแล้วได้แก่

- ๑ เว้นจากการประพฤติชั่ว ทางกาย วาจา และใจ
- ๒ ประกอบแต่ความประพฤติดี ทางกาย วาจา และใจ
- ๓ ใช้กุศโลบาย^๑ เป็นเครื่องฝึกจิตใจให้หลุดพ้นจาก โลก โกรธ หลง.

^๑กุศโลบาย คืออุบายที่ฉลาด หรืออุบายที่เป็นกุศล ล้างจาก กุศโลบาย ซึ่งอาจจะหมายถึงอุบายที่ไร้อิทธิพล